

ΒΑΣΩ ΚΑΤΡΑΚΗ
Πρόσωπα και Προσωπεία

Σε αυτή την έκθεση, αναπτύσσεται μια ενότητα έργων της Βάσως Κατράκη από την συλλογή της Μαριάννας Κατράκη και Νικήτα Δεσποτίδη. Τα έργα της συνυπάρχουν παράλληλα με τα έργα των σπουδαστών, όπως και με το πνεύμα της Τέχνης της λαϊκής παράδοσης του πλούτου των εκθεμάτων του Εθνογραφικού Κέντρου Γιώργη Μελίκη - Κέντρου Έρευνας Μάσκας.

Η αξία της Βάσως Κατράκη στην Τέχνη είναι διαχρονική. Η Βάσω Κατράκη υπήρξε η «Μητέρα» της χαρακτηριστικής στην Ελλάδα.

Το φως της έλαμψε το 1914 και έσβησε η μορφή της το 1988, αλλά έμειναν τα έργα της τα οποία θα ακτινοβολούν πάντα την ενέργεια της αισθητικής του μαύρου-άσπρου που η ίδια απέδιδε σωρευτικά με σθένος και αξιοπρέπεια...

ορθάνοικτα μάτια με μεγάλες μαύρες κόρες, αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μορφοπλασίας της, που μαγνητίζουν την προσοχή μας και μαζί με το σχήμα της μύτης, των χειλιών, κωδικοποιούν μια φόρμα, έναν τύπο φιγούρας -σύμβολο- σαν μάσκα που κυριαρχεί στις μορφές της.

Με πόση γνώση, σιγουριά και εμπιστοσύνη συνδυάζει και προσεγγίζει, προσαρτά και διυλίζει τις αιώνιες αρχετυπικές αξίες, τόσο της Τέχνης της Προαιώνιας, όσο και της τέχνης όπως διαμορφώθηκε εκείνη την εποχή στην Ευρώπη. Απλουστεύοντας τις μορφές, καταλήγει σε φόρμες-μορφές, καθολικές αρχετυπικές, με αναγωγές για την ανάπτυξη των συνθετικών της διατάξεων και αναγκών τότε στην μεγάλη γλυπτική των Κυκλαδικών ειδωλίων στη φόρμα-μορφή των νεκρικών Μηκυναϊκών μασκών στις μορφές των επιτύμβιων στηλών και των αρχαίων αγγείων.

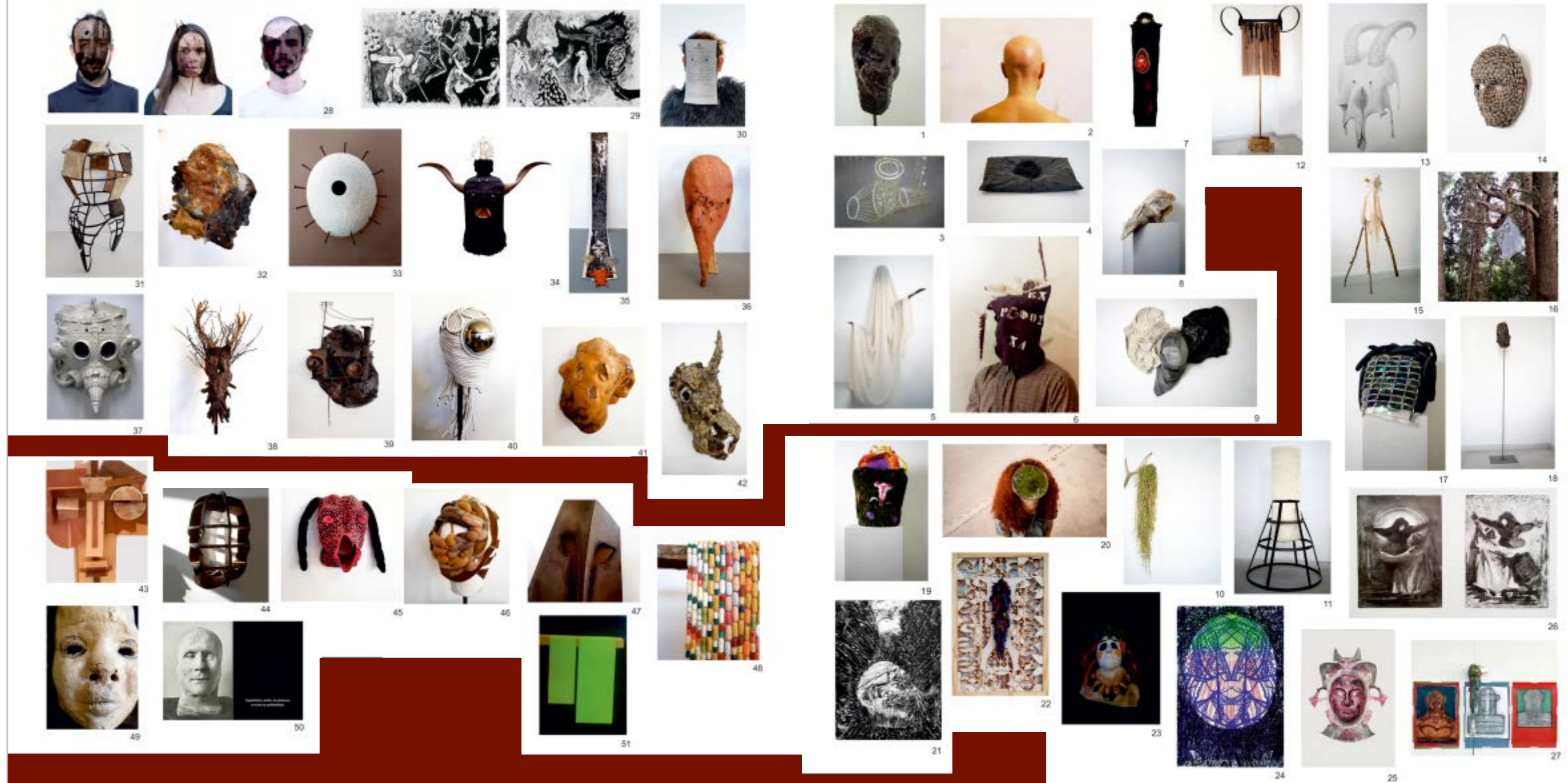
«Προσπαθώ, να εκφραστώ με τον πιο λιτό και τον πιο σαφή τρόπο... με ενδιαφέρει να έρθω όσο γίνεται σε πληρέστερη επικοινωνία με τους Ανθρώπους, να τους μιλήσω με την γλώσσα τους. Αυτή είναι η πιο μεγάλη καταξίωση του έργου ενός Δημιουργού. Πού να μιλήσω, στο κενό; Δεν διαλέγω ορισμένα θέματα μα βιώματα. Κι αυτά μπορούν να προέρχονται είτε από την χώρα που ζεις ή από πιο έξω, φτάνει να είναι Ανθρώπινα».

Ευχόμαστε το έργο της που κυφορεί αξίες με κυρίαρχα τα στοιχεία της ανθρωποκεντρικής προσέγγισης με ταυτόχρονη την ανατροπή για ανανέωση και ανάταση, να προβληματίζουν τις νέες γενιές.

Μανόλης Γιανναδάκης

ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
 ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
 ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΙΔΕΑ: Γιώργης Μελίκης,
Μαρία Χειμωνοπούλου- Αρχαιολόγος

Αγ. Νικολάου 4, 590 31, Μελίκη, Ημαθία
 τηλ.: 2331081274 - κιν.: 6977211473
 email: gmelikis@gmail.com
 FB: Γιώργης Μελίκης Giorgis Melikis

**ΕΡΓΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ
 ΤΟΥ 3^{ου} ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΤΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ
 ΚΑΙ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗΣ
 ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
 ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
 ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΕΚΘΕΣΗ ΜΕ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΒΑΣΩΣ ΚΑΤΡΑΚΗ**

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΓΙΩΡΓΗ ΜΕΛΙΚΗ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΑΣΚΑΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2022

Εκθέτουν οι:

1. Ρέμος Γεωργιάδης,
2. Σταύρος Παναγιωτάκης (Ε.Ε.Π. 3^{οο} εργ. Ζωγραφικής),
3. Φώτης Φωτιάδης,
4. Κωνσταντία Μακρή,
5. Ελένη Πασιάτα,
6. Γιώργος Τσακίρης (καθηγητής 3^{οο} εργ. Ζωγραφικής),
7. Αλίκη Σιτζόγλου,
8. Ολυμπία Βελβελίδη,
9. Αλεξάνδρα Μάντζαρη,
10. Δημήτρης Καπετάνου,
11. Δέσποινα Καβαλλάρη,
12. Ευτυχία Μπλάτζα,
13. Μιγάλης Σισμανίδης,
14. Αναστασία Χάλη,
15. Σοφία Κιούση,
16. Μαρία Πλουμιστάκη,
17. Σούλα Αποστολάκη,
18. Σουζάνα Μαγκονή,
19. Ιουλία Φλωρέντζη,
20. Αγγελική Πολίτη - Φλωρεντία Παπαμήτρου,
21. Αντι Αβντίαῦ,
22. Κριστιάνα Ηλιοπούλου (Ε.Ε.Π. εργ. Χαρακτικής),
23. Βασιλική Χατζημανώλη - Χριστίνα Γιασεμίδου,
24. Νιόβη Μπολιάκη,
25. Μανόλης Γιανναδάκης (καθηγητής εργ. Χαρακτικής),
26. Γιώργος Δημητριάδης,
27. Ναυσικά Παπαθεοδώρου - Γιώργος Πυργιώτης,
28. Ελεάννα Μπάρμπα,
29. Δανάη Θεοδόρογλου,
30. Ιωάννης Μπελημπασάκης (επίκουρος καθηγητής εργ. Χαρακτικής),
31. Shekin Nainti,
32. Κωνσταντίνα Κεχαγιόγλου,
33. Ραφαήλ Ιλιονίου,
34. Βύλη Γούσιου,
35. Βασιλική Οικονοπούλου-Παπαχρονοπούλου,
36. Νικόλας Μανιατάκος,
37. Άρης Κατσιλάκης (επίκουρος καθηγητής - Διευθυντής εργ. Γλυπτικής),
38. Πάυλος Λιαερτίδης,
39. Αλέξανδρος Αντωνιάδης,
40. Ανθή Λέκκα,
41. Παρασκευάς Μαυρωτάς,
42. Κωνσταντίνος Μίχος,
43. Ζέφη Αθανασοπούλου (Ε.Ε.Π. εργ. Γλυπτικής),
44. Στρατής Χατζηευστρατίου,
45. Σοφία Πιπερίδου,
46. Σία Κουτλή,
47. Γιώργος Πανανάκης (Ε.Ε.Π. εργ. Γλυπτικής),
48. Θεολένια Ξανθάκη,
49. Άννα Κιφοκέρη,
50. Χρήστος Κεραμάρης (Ε.Ε.Π. 3^{οο} εργ. Ζωγραφικής),
51. Βασίλης Βασιλακάκης (αναπληρωτής καθηγητής - Διευθυντής 3^{οο} εργ. Ζωγραφικής)

Η αρχή της περασμένης χρονιάς του 2021, μας βρήκε όλους με μία πρωτόγνωρη συνθήκη πανδημίας, βιώνοντας τον εγκλεισμό και την παντελή αδυναμία επιτέλεσης της κανονικότητας και δημιουργίας, όπως συνήθως γνωρίζουμε.

Τότε έρχεται αναπάντεχα μια πρόσκληση-πρόκληση του αγαπητού φίλου Γιώργη Μελίκη, ιδρυτή του Κέντρου Μασκας (ΚΕΜ) που αποτελεί Τμήμα του Εθνογραφικού Κέντρου - Αρχείου, Συλλογή Γιώργη Μελίκη, στην Μελίκη Ημαθίας, να ερευνήσουμε τι συμβαίνει και σημαίνει με την Τέχνη στην αρχαιολογική της μορφή και έκφραση μέσα από τα λαϊκά δρώμενα της ευρύτερης περιοχής, να αναζητήσουμε τα λαϊκά μαγικοθρησκευτικά μεταφυσικά ζητήματα ως άυλα και υλικά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού που ερευνά, συγκεντρώνει και διαφυλλάει το Κέντρο του Γιώργη Μελίκη.

Εκτός, του πλούσιου υλικού των συλλογών του Κέντρου που έδωσε αφορμή για εικαστικές σύγχρονες μορφοπλαστικές λύσεις, με την ερευνητική, επιστημονική συνδρομή της αρχαιολόγου κας Μαρίας Χειμωνοπούλου, επικεντρωθήκαμε να κατανοήσουμε ένα από τα λαϊκά δρώμενα που επιτελούνται ακόμη στην ευρύτερη περιοχή, πρόκειται για το δρώμενο, “Ο Καλόγερος”, ένα ευετηρικό έθιμο της Θράκης. Στις πηγές που μας αναφέρθηκαν ανατρέξαμε και γνωρίσαμε το έθιμο, όπως το κατέγραψε ο Αυτοκράτορας Πορφυρογέννητος σε κείμενο του 10^{ου} αιώνα μ.Χ. αλλά πολύ αργότερα και του ποιητή μας Γ.Βιζυηνού “Οι Καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη”.

Τα αποτελέσματα της προσπάθειας μας είναι μια ενότητα φιλοτεχνημένων έργων των σπουδαστών/στριών αλλά και διδασκόντων/ουσών του 3^{ου} εργαστηρίου Ζωγραφικής, της Γλυπτικής και ομάδας του εργαστηρίου Χαρακτικής, του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Μία αγαστή συνεργασία των διδασκόντων Γιώργου Τσακίρη, Άρη Κατσιλάκη και Μανόλη Γιανναδάκη που είχαν την επιμέλεια των εκθεμάτων.

Με έργα ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής, κατασκευές στον χώρο και βίντεο προσέγγισαν και απέδωσαν, θέματα που παραπέμπουν στις πηγές και προσεγγίζουν αναφορικά αυτές τις πανάρχαιες ιεροπραξίες, έργα που αντικατροπτίζουν, αυτόν τον αγερμό, ως δρώμενο ευετηρικό, χόμα και νερό-πηλός, ένα ‘λάσπωμα’ για το καλό-γόνιμη μαγεία!

Ο Καλόγερος, ως ιεροτελεστής της ιερής άρωσης, σαν ευχή-τελετή-πνεύμα βλάστησης και ευφορίας, ως κύκλος της ζωής και του θανάτου και αντιστρόφως σαν επιθυμία-γονιμότητα-ευτυχία αλλά και ως παρωδία λαϊκής γιορτής με την Βάβω και με προσωπεία, παραδομένοι στους εμβρόντητους ήχους τυμπάνου, οξύφωνους άσκαυλους, φωνές, συριγμούς, θορύβους, βραχνός των κωδώνων ήχος!...

Την έκθεση φιλοξένησε το Εθνογραφικό Κέντρο του Γιώργη Μελίκη, στις αρχές της νέας χρονιάς του 2022 συμβολικά, ευελπιστώντας και ευχόμενοι Καλοχρονία!

Τις ευχαριστίες μας στον Γιώργη Μελίκη, την Μαρία Χειμωνοπούλου για την ιδέα τους να μας ενεργοποιήσουν δημιουργικά.

“Και τώρα, ότε η τελετή ετελείωσεν, ας αφήσουμε τον λαόν να χορεύη μέχρι βαθείας νυκτός, διπλούς και τριπλούς κύκλιους χορούς με τους καλόγερους πρωτοπορούντας και προεξάρχοντας και τα παιδιά ουραγούντα...” Γ.Μ.Βιζυηνός

Γιωργος Τσακίρης
καθηγητής Ζωγραφικής
Άρης Κατσιλάκης
επικουρος καθηγητής Γλυπτικής
Μανόλης Γιανναδάκης
καθηγητής Χαρακτικής

Ο Αρχικαλόγερος με τον Πολύσπορο και την Πολυσπορίτσα στη Βυζή της Θράκης.

Το ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΑΣΚΑΣ (ΚΕΜ) αποτελεί τμήμα του ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΓΙΩΡΓΗ ΜΕΛΙΚΗ.

Δημιουργήθηκε με στόχο να ερευνησει, συγκεντρώσει, μελετήσει και να εκθέσει την ελληνική αλλά και βαλκανική λαϊκή μάσκα.

Την «Μάσκα» ή τον «Πρόσωπο», που αποτελούν αρχαιολογική μορφή και έκφραση μέσα στα ελληνικά και βαλκανικά λαϊκά δρώμενα πολλά από τα οποία επιτελούνται ακόμη και σήμερα.

Πυρήνα του ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΑΣΚΑΣ αποτελεί η συλλογή με 120 μέχρι στιγμής τελετουργικές μάσκες «Πρόσωπα» από όλο τον ελλαδικό χώρο, ενώ στη συλλογή του υπάρχουν ακόμη και άλλες πολλές από τα Βαλκάνια. Μια δυναμική συλλογή η οποία και διαρκώς εμπλουτίζεται. Με βάση και αφετηρία τις μάσκες αυτές, ελληνικές και βαλκανικές, που διαθέτουμε, και εφοδιά μας την επιστημονική γνώση, την βιωματική σχέση, τεκμηρίωση και λαϊκή τεχνογνωσία, όπως φωτογραφίες, βίντεο, αφηγήσεις, περιγραφές, μαρτυρίες, εκδόσεις, παραγωγές, μέσα κ.α., συστήσαμε το μοναδικό στην Ελλάδα.

Στόχος του, η παρουσίαση - αποκάλυψη στο κοινό με εκθέσεις, προβολές, παραγωγές κάθε είδους, εκδόσεις, κατασκευές και παρουσιάσεις ενός πολυσήμαντου και ιδιαίτερου λαϊκού μαγικοθρησκευτικού - μεταφυσικού και διαδραστικού πολιτιστικού στοιχείου.

Συνεργάτες του Κέντρου, καθηγητές Σχολών Καλών Τεχνών, ερευνητές, λαογράφοι, αρχαιολόγοι, παιδαγωγοί, εικαστικοί καλλιτέχνες, συντηρητές, λαϊκοί κατασκευαστές, μουσικοί και κατασκευαστές λαϊκών οργάνων, οι οποίοι συμβάλουν στην δημιουργική - εκπαιδευτική απασχόληση και γνώση μαθητών, φοιτητών κ.α. Στους στόχους είναι ακόμη οι συμπράξεις και συνέργειες και με άλλους ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς φορείς και μουσεία. Αυτή τη φορά οργανώνουμε μια κοινή ενέργεια με την Σχολή Καλών τεχνών του ΑΠΘ.

Η Δρ. αρχαιολογίας και επιμελήτρια των συλλογών του Κέντρου μας, Μαρία Χειμωνοπούλου μέσα από τις πολύχρονες αναζητήσεις της βρήκε ένα κείμενο του Πορφυρογέννητου 9^{ου} αιών και

το εμβληματικό κείμενο του Γ. Βιζυηνού: «Οι Καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου», 1888. Μετά από πολλές συζητήσεις και πιστεύοντας ότι θα πρέπει να μοιραστούμε τις σκέψεις μας οι οποίες είναι πάνω ακριβώς στους στόχους του Κέντρου μας, το συζητήσαμε με φίλους και συνεργάτες καθηγητές της Σχολής Καλών Τεχνών του ΑΠΘ. Η αποδοχή ήταν συγκινητική και άμεση! Και ιδού το αποτέλεσμα!

Γιώργης Μελίκης

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟ ΣΤΟ ΒΙΖΥΗΝΟ ΜΙΑ ΜΑΣΚΑ ΔΡΟΜΟΣ

Μερικές φορές, όπως στην περίπτωσή μας, το τυχαίο εύρημα μιας αναζήτησης μπορεί να οδηγήσει σε ερμηνευτικούς συχρητισμούς τελείως διαφορετικών θεμάτων, καθώς ερωτήματα που είχαν τεθεί από καιρό, δείχνουν να αποκτούν μία αφετηρία διερεύνησης.

Με αφορμή λοιπόν μία επιστημονική εργασία του βυζαντινολόγου Ανδρέα Ξυγγόπουλου σχετικά με την ερμηνεία του εικονογραφικού θέματος των κυνοκεφάλων, ανθρωπομορφικών χαρακτήρων με ζωόμορφες κεφαλές, ανασύρονται από την ιδιαίτερη λογοισόνη των παλιών δασκάλων πολλά χρήσιμα στοιχεία. Στο πλήθος των παραλληλισμών της εργασίας διακρίνεται η αναφορά στο Γοτθικό, ένα τελετουργικό δείπνο που επιτελούνταν με τη μορφή θεατρικού δρωμένου στο Ιερό Παλάτιο προς τιμήν του βυζαντινού αυτοκράτορα την ένατη μέρα του Δωδεκαημέρου.

Στο Γοτθικό, όπως μας παραδίδεται από τον θησαυριστή του Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο στο έργο του για την αυλική εθιμοτυπία Περί βασιλείου τάξεως, οί Γότθοι: “...φοροῦντες γούνας ἐξ ἀντιστρόφου καὶ πρόσωπα διαφόρων εἰδέων, βαστάζοντες ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ σκουτάρια, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βεργία....”

Συνειρμικά η περιγραφή αυτή φέρνει στο νου μία καταγραφή του θρακικού εθίμου των Καλογέρων από τον Γ. Βιζυηνό το 1888, που επέχει πια τη θέση πηγής για το δρώμενο. Στο σημείο που ο Βιζυηνός περιγράφει την εμφάνιση των Καλογέρων, αναφέρεται:

“...Υψηλός οξυκόρυφος πῖλος ἐκ δορᾶς λύκου ἢ ἀλώπεκος με μίαν ἢ δύο ουρᾶς ζῶων τούτων,

κρεμαμένας ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ τῆς κοινῆς, ...Το προσωπίον ἀποτελεῖται ἐκ δέρματος δορκάδος ἢ τράγου ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον κουρευμένου μεν κατὰ τὸ ἄνω πρόσωπον καὶ τετρημένου κατὰ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὸ στόμα, ἀκουρεύτου ὅμως ἐν εἶδει μακροῦ πώγωνος μέχρι τοῦ μέσου στήθους κατιόντος.”

Δύο κείμενα που απέχουν 900 χρόνια μεταξύ τους μνημονεύουν το στοιχείο της επιτελεστικής μάσκας, θέτουν τις βάσεις για την εξελικτική μελέτη των ευετηρικών δρωμένων και αποτελούν άριστη αφορμή για μία εικαστική μέθεξη με τον αρχαιολογικό κόσμο του Γεώργιου Βιζυηνού και του Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου.

Μαρία Χειμωνοπούλου

Δρ. Αρχαιολογίας

Ο Καλόγερος του Κωστή στη Μελίκη

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Φωτογράφιση: Σούλα Αποστολάκη
Γραφιστική επιμέλεια εντύπου: Αλεξάνδρα Ματζάρη
Γραφιστική επιμέλεια ηλεκτρονικού εντύπου: Ζέφη Αθανασοπούλου